

Rada Fundacji:

Danuta Przywara - *Przewodnicząca*
Henryka Bochniarz
Janusz Grzelak
Ireneusz Cezary Kamiński
Hanna Machińska
Witolda Ewa Osiatyńska
Andrzej Rzepliński
Wojciech Sadurski
Miroslaw Wyrzykowski

Zarząd Fundacji:

Prezes: Maciej Nowicki
Wiceprezes: Piotr Kładoczny
Sekretarz: Małgorzata Szuleka
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członkini: Aleksandra Iwanowska

Warszawa, 30 kwietnia 2024 r.

**Szanowny Pan
Arkadiusz Myrcha
Sekretarz Stanu w Ministerstwie
Sprawiedliwości**

Szanowny Panie Ministrze,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: HFPC) pozytywnie ocenia przedstawiony przez Ministerstwo Sprawiedliwości projekt nowelizacji Kodeksu karnego (numer wykazu UD29), zmieniającej znamiona przestępstw motywowanych uprzedzeniami.

Przedstawiony projekt realizuje zgłaszane od lat przez organizacje społeczne postulaty w zakresie podwyższenia gwarancji konstytucyjnej zasady niedyskryminacji. Wejście w życie przedstawionego projektu zdecydowanie poprawi standard ochrony osób należących do grupy osób z niepełnosprawnościami, dzieci, osób starszych, a także członków społeczności LGBT+. Zdaniem HFPC, zwłaszcza w kontekście tej ostatniej grupy, istnieje szczególna potrzeba podjęcia przez ustawodawcę kroków mających na celu ograniczenie liczby przestępstw z nienawiści.

W dyskursie publicznym względem omawianej regulacji podnoszony jest zarzut dotyczący ograniczania wolności słowa czy tłumienia możliwości krytyki środowiska LGBT+. HFPC zdecydowanie nie podziela podnoszonych argumentów.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że ujęta w art. 54 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wolność słowa nie ma charakteru absolutnego¹. Może ona podlegać ograniczeniom na zasadach wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Możliwe jest więc wprowadzanie rozwiązań ograniczających wolność słowa, o ile jest to konieczne w demokratycznym państwie dla ochrony jednej z wartości wymienionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Wśród nich Konstytucja wymienia m.in. ochronę porządku publicznego, a także ochronę praw i wolności innych osób. W obu tych wartościach doszukiwać się można argumentów przemawiających za koniecznością wzmocnienia prawnokarnej ochrony społeczności LGBT+, osób z niepełnosprawności oraz osób starszych. Taką ocenę wzmacnia także Preambuła do Konstytucji, odwołująca się do gorzkich doświadczeń z czasów, w których prawa i wolności były w Polsce łamane. Doświadczenia te, w tym te związane z II wojną światową, wymagają ze strony władz Rzeczypospolitej Polskiej zdecydowanej reakcji na przejawy przestępstw motywowanych nienawiścią, w tym na zjawisko mowy nienawiści.

Nie sposób zgodzić się z prezentowaną publicznie tezą, że zmiana znamion przestępstw stypizowanych w art. 119, 256 i 257 k.k. stanowić będzie formę cenzury prewencyjnej,

¹ Wyrok TK z 30.10.2006 r., P 10/06, OTK-A 2006, nr 9, poz. 128.

uniemożliwiając w dyskursie publicznym krytykę środowiska czy postulatów zgłaszanych przez środowisko LGBT+. Projekt nie modyfikuje w tym względzie w ogóle znamion czasownikowych wskazanych w treści tych przepisów. W dalszym ciągu karalne będzie więc stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej (art. 119 k.k.), nawoływanie do nienawiści ze względu na określone cechy (art. 256 k.k.) czy znieważanie grupy osób lub poszczególnej osoby ze względu na jej przynależność do określonej grupy (art. 257 k.k.). Znamion tych w żaden sposób nie da się utożsamiać z zakazem krytyki określonej grupy. Nawoływanie do nienawiści interpretowane jest w literaturze przedmiotu jako „wzbudzanie niechęci, złości, braku akceptacji, a nawet uczucia wściekłości z tych powodów do poszczególnych osób lub całych grup społecznych albo też podtrzymywanie i nasilanie tego nastawienia”². Z kolei znamię znieważenia interpretowane jest na tle Kodeksu karnego jako obrażanie osoby niestosowną wypowiedzią, naruszenie jej czci i godności³. W doktrynie zauważa się przy tym, że tak ujęta zniewaga, aby wypełniała znamiona art. 257 k.k., musi pozostawać w związku z dyskryminacyjną motywacją działania sprawcy⁴.

Oceniając przedmiotowy projekt, Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie podkreślić, że w ostatnich latach w przestrzeni publicznej wielokrotnie dochodziło do ataków na osoby LGBT+. Ataki miały postać zarówno znieważających wypowiedzi ze strony przedstawicieli ruchów radykalnych, jak i przemocy fizycznej. Znanym przykładem tych zachowań był atak na uczestników Marszu Równości, do którego doszło w 2019 r. w Białymstoku. Na wzrost zachowań homofobicznych mogły mieć także wpływ działania rządzącej do 2023 r. większości parlamentarnej, która podejmowała kroki i stosowała retorykę skutkujące dehumanizacją społeczności LGBT+ w odbiorze publicznym. W efekcie, wedle raportów ILGA Europe ⁵obecnie Polska jest najgorzej ocenianym państwem Unii Europejskiej pod kątem polityk publicznych przyjaznych osobom LGBT+.

Co więcej, fizycznym i słownym aktom przemocy sprzyjał brak ustanowienia należytych barier prawno-karnych. O ich ustanowienie od lat nieskutecznie apelował Rzecznik Praw Obywatelskich, organizacje społeczne oraz organizacje międzynarodowe. Wysiłki te trafnie obrazuje uzasadnienie przedmiotowego projektu.

W efekcie, obecnie członkowie grup objętych nowelizacją, pokrzywdzeni przemocą fizyczną lub słowną agresją ze względu na swoją przynależność do danej grupy, pozbawieni są należytej ochrony prawno-karnej. Ustawodawca nie ocenia bowiem surowiej sprawcy działającego z powodu żywionych uprzedzeń. Jednocześnie, w przypadku czynów dotyczących naruszenia nietykalności cielesnej lub znieważenia odsyła pokrzywdzonego do postępowania prywatnoskargowego, wymagając od niego zdecydowanie większego poziomu staranności i zaangażowania w ściganie sprawcy przestępstwa.

Zmiana treści art. 119, 256 i 257 k.k. spowoduje objęcie omawianych przestępstw ściganie publicznoskargowym, znacznie podnosząc poziom ochrony pokrzywdzonych, a jednocześnie

² Z. Ćwiąkalski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część II. Komentarz do art. art. 212-277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 256.

³ Z. Ćwiąkalski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część II. Komentarz do art. art. 212-277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 257.

⁴ M. Gruszecka, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014 [za:] Z. Ćwiąkalski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część II. Komentarz do art. art. 212-277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 257.

⁵ ILGA-Europe, [RAINBOW EUROPE MAP AND INDEX 2023](#) (dostęp w dniu 30.04.2024).

uniezależniając ściganie przestępstw od arbitralnej decyzji prokuratury, która mogła, ale nie musiała przyłączyć się do ścigania z oskarżenia prywatnego.

Jednocześnie HFPC pragnie podkreślić, że omawiana zmiana stanowi wyłącznie pierwszy krok w celu poprawy prawnokarne standardu ochrony osób należących do społeczności LGBT+, a także osób starszych i osób z niepełnosprawnością. Aby zapewnić jej pełną efektywność, konieczne jest wprowadzanie rozwiązań ułatwiających zgłaszanie przestępstw z nienawiści i poprawiających efektywność ich ścigania. Niezbędne wydaje się również budowanie wrażliwości na problematykę przestępstw z nienawiści wśród funkcjonariuszy organów ścigania, tak by unikać sytuacji dyskryminujących i wtórnie wiktyimizujących osoby zgłaszające takie przestępstwa.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Maciej Nowicki

Prezes Zarządu HFPC
[na oryginale właściwy podpis]

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

*Opinia została opracowana w ramach działań
Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka dofinansowanych z Funduszy Norweskich
w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy*